17/11/2018

Η Ιστορική Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου Επανωσήφη

Οικουμενικό Πατριαρχείο / Αρχιεπισκοπή Κρήτης / Ιερές Μονές

Η Ιερά Μονή του Αγίου Γεωργίου του Απανωσήφη ή Επανωσήφη, βρίσκεται στο κέντρο περίπου του νομού Ηρακλείου και της Κρήτης γενικότερα. Είναι το μεγαλύτερο μοναστήρι από την ίδρυσή του στην Κρήτη σε αριθμό Μοναχών, όχι μόνο εγγεγραμμένων αλλά και εγκαταβιούντων. Η Μονή χτίστηκε κατά τα τελευταία χρόνια της Ενετοκρατίας και απέκτησε τέτοια φήμη που τα επόμενα χρόνια έγινε ένα από τα μεγαλύτερα προσκυνήματα της Κρήτης. Ο ακριβής χρόνος της ίδρυσης της Μονής παραμένει άγνωστος. Ο καθ. Τωμαδάκης την κατατάσσει ανάμεσα στα Μοναστήρια που λειτουργούσαν επί Ενετοκρατίας. Επίσης όσοι ασχολήθηκαν με την ιστορία της Μονής τοποθετούν την ίδρυσή της στα μέσα ή στα τέλη του 17ου αιώνα. Ένα σπουδαίο στοιχείο για τον καθορισμό της εποχής της ιδρύσεως της Μονής είναι η αναφερόμενη επιγραφή του τάφου του Μιχαήλ Μηλιαρά. Ο τάφος αυτός βρίσκεται στον περίβολο της Μονής, δεν σώζεται όμως η

ανάγλυφη πλάκα με την χρονολογία 1614.

Ένα ακόμη στοιχείο που μας παρέχει πληροφορίες για την ιστορία της Μονής είναι ο «Παρακλητικός Κανών εις τον Μεγαλομάρτυρα Γεώργιον του Απανωσήφη». Ο Παρακλητικός κανόνας γράφτηκε κατά τη διάρκεια της επιδημίας πανώλους του 1655. Μια προσεκτική ανάγνωση του Κανόνα μας πείθει για το ότι ο Άγιος Γεώργιος ήταν ήδη φημισμένο προσκύνημα, και γίνονται σαφείς υπαινιγμοί για την επιδρομή των Τούρκων στην Κρήτη.

Η πιο σημαντική όμως πηγή πληροφοριών για την ίδρυση και την εξέλιξη της Μονής αποτελεί η «Διήγηση» του Ιεροδιακόνου Ιακώβου που γράφτηκε στις 26 Ιανουαρίου 1864. Το κείμενο αυτό σύμφωνα με ομολογία του συγγραφέα στηρίχθηκε σε γραπτές πληροφορίες «των παλαιών γερόντων και ηγουμένων» της Μονής.Η διήγηση αναφέρεται στην ίδρυση της Μονής από έναν Μοναχό, τον Παΐσιο, ο οποίος ξεκίνησε από τη Μονή Απεζανών για να πάει στη Μονή Αγκαράθου, λόγω εσωτερικών διενέξεων. Διανυκτέρευσε όμως στα κτήματα του Λαγγουβάρδου, (προφανώς Βενετού), κοντά στο Κακό Χωριό (το σημερινό Μεταξοχώρι) και εκεί έκτισε τη Μονή Απανωσήφη μετά από παρέμβαση του ίδιου του Αγίου Γεωργίου. Η ονομασία Επανωσήφης δόθηκε από τον άρχοντα της περιοχής Λαγγουβάρδο, ο οποίος είχε δύο βοσκούς με το ίδιο όνομα, Σήφης. Για να τους ξεχωρίζει έδωσε τα ονόματα Επάνω-Σήφης και Κάτω-Σήφης. Έτσι επικράτησε η προσωνυμία, Άγιος Γεώργιος του Επανωσήφη. Το μιτάτο του Κάτω-Σήφη ήταν σύμφωνα με την παράδοση στο χωριό Χαράκι, στο οποίο υπάρχει παλαιά Εκκλησία του Αγίου Γεωργίου.

Related image

Image not found or type unknown

Την περίοδο της τουρκικής επιδρομής (1645-1669), η Μονή Επανωσήφη βρίσκεται στα πρώτα της βήματα και έχει αποκτήσει τα πρώτα σημαντικά περιουσιακά της στοιχεία. Εκείνη την δύσκολη εποχή για την Κρήτη άρχισε να αναπτύσσεται η Μονή. Η Μονή αναφέρεται συχνά στα έγγραφα του Τουρκικού αρχείου Ηρακλείου που μετέφρασε ο Νικόλαος Σταυρινίδης. Η πρώτη αναφορά γίνεται το 1672. Ο Μεχμέτ Βέης υιός Χασάν, που ήταν στην υπηρεσία του Διοικητή Χάνδακος, είχε εμπιστευθεί μια φορβάδα στο μοναχό της Μονής Αγίου Γεωργίου Γερμανό. Την περίοδο αυτή οι δωρεές και οι αφιερώσεις κτημάτων αποτελούν συνηθισμένο γεγονός για τη Μονή. Το 1697 η Μονή βρέθηκε στο επίκεντρο μιας δικαστικής διαμάχης. Ένας Τούρκος βρέθηκε δολοφονημένος έξω από το Μοναστήρι. Η οικογένεια του Τούρκου θεώρησε ύποπτους τους μοναχούς, ζητώντας τους να καταβάλουν τον φόρο αίματος και να εφαρμοσθή η υπό του Ιερού Νόμου

προβλεπομένη διάταξις. Στο έγγραφο αυτό αναφέρονται 13 ονόματα Μοναχών που ζούσαν τότε στον Επανωσήφη. Αυτό δείχνει ότι η Μονή είχε γίνει σπουδαίο μοναστικό κέντρο.

Το 1718 προσήλθε στη Μονή και έγινε Μοναχός ο έγγαμος ιερεύς Ματθαίος Θαλασσινός, ο οποίος έγινε Ηγούμενος και αργότερα Επίσκοπος Αρκαδίας (1763) με έδρα τη Μονή Επανωσήφη. Αυτό το γεγονός απηχεί την πνευματική ακτινοβολία της Μονής, που διαθέτει μορφωμένους και δραστήριους Ηγουμένους. Τον 18ο αιώνα η Μονή βρίσκεται σε μεγάλη ακμή. Οι περισσότεροι περιηγητές που ήρθαν στην Κρήτη σταμάτησαν στη Μονή Επανωσήφη. Αρκετοί απ’ αυτούς διέσωσαν πληροφορίες για τη μοναστική κοινότητα, τις ασχολίες των Μοναχών, την πνευματική ακτινοβολία της και τη μορφή του κτηριακού συγκροτήματος.

Το 1758 αποκτά ένα ακόμη μοναστήρι ως εξάρτημα. Πρόκειται για τη Μονή της Θεοτόκου στο Βενεράτο. Ο Κρήτης Γεράσιμος αφιέρωσε ολόκληρη τη Μονή αυτή με τα κτήματά της στον Ηγούμενο Μεθόδιο Θαλασσινό, «για τους πτωχούς της Μονής Αγίου Γεωργίου Επανωσήφη».

Η πνευματική και κοινωνική προσφορά της Μονής στα δίσεκτα χρόνια της Τουρκοκρατίας είναι ανεκτίμητη. Βοηθούσε τους οδοιπόρους αλλά και το δοκιμαζόμενο λαό της Κρήτης. Διατηρούσε σχολείο και πλούσια βιβλιοθήκη. Και συγχρόνως ζούσαν στο Μοναστήρι λόγιοι Μοναχοί, οι οποίοι ανέπτυξαν δράση είτε ως αντιγραφείς βιβλίων, είτε ως υμνογράφοι, είτε ως διδάσκαλοι. Στα τέλη του 18ου αιώνα ζούσαν στο Μοναστήρι σημαντικές προσωπικότητες όπως ο Συνέσιος ο Κρής και ο Γεώργιος Γουνάλες.

Ο Συνέσιος ο Κρής ήταν Αρχιμανδρίτης και στα βιβλία του, (πολλά σώζονται στη Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη), έγραφε πάντα, «Συνεσίου ιεροδιδασκάλου του Κρητός». Ο Συνέσιος ήταν και υμνογράφος. Ως υμνογράφος και ποιητής ο Αρχιμανδρίτης Συνέσιος ενσωματώνει στο έργο του την πραγματικότητα της εποχής του και εκφράζει την αγωνία του, που είναι και αγωνία ολόκληρου του γένους. Αναφέρει χαρακτηριστικά: «Τους Ισμαηλίτας υπόταξον, θεόφρων, ποσί των Ορθοδόξων. Τον Ηγούμενόν σου ρύου παντός κινδύνου Γεώργιε τρισμάκαρ».

Ο Γεώργιος Γουνάλες ήταν σπουδαίος κωδικογράφος. Μάλλον δεν ήταν Μοναχός. Ο καθηγητής Θ. Δετοράκης σημειώνει: «Μερικά χειρόγραφα (προερχόμενα από

κρητικά μοναστήρια) παρουσιάζουν έκτακτο ενδιαφέρον, όπως ο κώδικας Additional 41483 του Βρετανικού Μουσείου, που τον αντέγραψε το 1784 ο Γεώργιος Γουνάλες στη Μονή Αγ. Γεωργίου Απανωσήφη». Στο Μοναστήρι διασώζονται τα ίχνη του Γεωργίου Γουνάλε. Είναι ο αντιγραφέας της «Ακολουθίας του Αγίου Γεωργίου» που συνέθεσε ο Συνέσιος ο Κρής. Η Ακολουθία αυτή « καλλιγραφείσα απεστάλθη τη θεοφρουρήτω πόλει Σμύρνη, χάριν των εν αυτή οικούντων χριστιανών, εν τω μετοχίω της αυτής ιεράς Μονής του Απανωσήφη». Ένας άλλος υμνογράφος της Μονής Επανωσήφη είναι ο Μοναχός Γερόντιος Καλαμαράς, ο οποίος έγραψε ακολουθίες του Αγ. Γεωργίου το 1724, οι οποίες περιέχονται σε χειρόγραφο της Μονής Κουτλουμουσίου του Αγίου Όρους.

Επίσης στη Μονή αντιγράφτηκε το 1774 το 55 χειρόγραφο της Μονής Παναγίας της Χάλκης, από τον Μελέτιο Καλλέργη. Το χειρόγραφο αυτό περιέχει τους ψαλμούς του Δαυίδ με την ερμηνεία του Μεγάλου Αθανασίου.

Η πνευματική ακτινοβολία της Μονής και η οικονομική της άνθιση συνεχίζονται και κατά τα προεπαναστατικά χρόνια. Η επανάσταση όμως του 1821 υπήρξε καθοριστικός σταθμός για τη ζωή της Μονής. Στα χειρόγραφα σημειώματα του Ιερομονάχου Τίτου Βαρελτζάκη αναφέρεται: «Οι Κακοχωριανοί Τούρκοι, επιδραμόντες εφόνευσαν 18 εκ των μοναχών. Οι λοιποί φοβηθέντες έφυγον εις Σφακιά δια να σωθούν. Αλλ’ εκεί άλλη καταστροφή τους περίμενεν. Ο αρμοστής Τομπάζης έλαβε τα πολυτιμότερα κειμήλια των Μονών, εν οις και κειμήλια της Μονής Επανωσήφη και τα έφερεν εις Ύδραν. Εκεί επωλήθησαν και δια των χρημάτων ηγοράσθησαν όπλα, τα οποία έφεραν εις Κρήτην προς άμυναν των κατοίκων». Οι 18 αυτοί πατέρες τιμούνται σήμερα ως Νεομάρτυρες της Εκκλησίας Κρήτης μαζί με τους Αρχιερείς που σφαγιάσθησαν εκείνη την περίοδο.

Η παράδοση αναφέρει ότι η Μονή γνώρισε μια μικρή περίοδο ερήμωσης μετά τη σφαγή. Για την περίοδο αυτή ο Τίτος αναφέρει: «Μετά την καταστολήν της επαναστάσεως του 1821 κατήλθεν εξ Αϊδινίου της Μ. Ασίας μοναχός τις, αδελφός της Μονής, Νεόφυτος, ο οποίος επανασυνέστησε την Μονήν, εκάλεσε μοναχούς και ούτως η αφανισθείσα προς ώραν Μονή, ήρχισεν αύθις ανθούσα και προοδεύουσα. Απέκτησε δε, ως φαίνεται, αρκετούς μοναχούς και κατέστη κέντρον της συσκέψεως των διαφόρων κατά καιρούς καπεταναίων, ως και καταφύγιον των υπό των Τούρκων καταδιωκομένων…». Η παράδοση αναφέρει ότι μαζί με το Νεόφυτο είχαν διασωθεί κι άλλοι δύο μοναχοί που βοήθησαν στο δύσκολο έργο της ανασυγκρότησης της Μονής.

Το 1855 ο Ηγούμενος της Μονής Επανωσήφη Γρηγόριος εξελέγη Επίσκοπος Αρκαδίας, ο οποίος είχε ως έδρα της Επισκοπής του το μοναστήρι. Στο σκευοφυλάκιο της Μονής φυλάσσεται το Μικρό Ωμοφόριό του με χειροποίητους

κεντητούς σταυρούς και τη χρονολογία 1864. Ο Γρηγόριος συνήθιζε στα Αρχιερατικά του άμφια να γράφει «Κτήμα Επανωσήφη», φανερώντας με αυτό τον τρόπο την αγάπη και την ευγνωμοσύνη του στη Μονή της Μετανοίας του. Ο Γρηγόριος πέθανε το 1877, αρχιερατεύσας 22 χρόνια. Επίσης η μητέρα του αφιέρωσε στη Μονή την περιουσία της στη θέση «Μερθιώτης», μόλις ο Γρηγόριος έγινε Μοναχός.

Με το σεισμό του 1856 κατέπεσε ο ναός του Αγίου Γεωργίου, και η Μονή έμεινε χωρίς καθολικό. Για να επισκευασθεί ή να ανοικοδομηθεί ο ναός χρειαζόταν άδεια από την Υψηλή Πύλη. Η σχετική αίτηση υπεβλήθη μέσω του Οικουμενικού Πατριαρχείου και η άδεια (φερμάνι) εκδόθηκε στις 5 Μαρτίου 1862. Ο Ναός αποπερατώθηκε στις 22 Απριλίου 1863.

Κατά την επανάσταση του 1866 οι πατέρες της Μονής μαζί με τον Ηγούμενο Σωφρόνιο διεδραμάτισαν ενεργό ρόλο. Οι περισσότεροι Μοναχοί κατατάχτηκαν στα επαναστατικά σώματα, όπως εκείνο του Μιχαήλ Κόρακα. Οι γεροντότεροι μαζί με τα κειμήλια και τα ιερά σκεύη μεταφέρθηκαν προσωρινά στη Μονή Απεζανών. Εκείνη την περίοδο η Εκκλησία ανέλαβε να συντηρεί από τα έσοδα των μοναστηριών τα σχολεία της Κρήτης. Τα τεράστια έσοδα της μονής Επανωσήφη χρησιμοποιήθηκαν για την πληρωμή των δασκάλων που είχαν αναλάβει την εκπαίδευση των παιδιών σε μια πολύ δύσκολη περίοδο για το νησί μας. Οι σχετικές καταστάσεις, που φυλάσσονται στο Αρχείο της Δημογεροντίας Ηρακλείου, αποκαλύπτουν ότι οι περισσότεροι δάσκαλοι του Νομού πληρώνονταν από έσοδα του Επανωσήφη.

Η Μονή Επανωσήφη πλήρωσε το δικό της τίμημα και κατά τις υπόλοιπες επαναστάσεις του 19ου αιώνα, αφού αποτελούσε εύκολο στόχο των Τούρκων. Στις αρχές του 20ου αιώνα ανακαινίζεται το Ηγουμενείο, το οποίο βρισκόταν σε κακή κατάσταση. Ενώ το 1918 είχε 29 Μοναχούς με Ηγούμενο τον Ησύχιο Μαρκατάτο.

Οι Μοναχοί του Επανωσήφη πήραν μέρος στη Μάχη της Κρήτης το Μάιο του 1941. Το Ηγουμενείο έγινε νοσοκομείο για τους τραυματίες και πολλές αστικές οικογένειες, πάνω από 100, βρήκαν καταφύγιο στο μοναστήρι. Η Μονή πρόσεφερε μεγάλη βοήθεια στα ανταρτικά σώματα παρ’ όλο που οι Γερμανοί λεηλάτησαν αρκετές φορές το μοναστήρι.

Μετόχια και περιουσία της Μονής υπάρχουν σχεδόν σε όλη την Κρήτη. Το μετόχι Αιστράτηγος, το οποίο βρίσκεται ΒΔ της Μονής. Λειτουργούσε ως Μοναστήρι κατά τα τελευταία χρόνια της Ενετοκρατίας. Πιθανώς ιδρύθηκε κατά τον 10ο ή 11ο αιώνα από τον Νικηφόρο Φωκά. Σήμερα σώζεται η Εκκλησία με τοιχογραφίες του 14ου αιώνα και μερικά ισόγεια σπίτια. Σε απόσταση δύο χιλιομέτρων από τη

Μονή βρίσκεται το μετόχι του Αγίου Αντωνίου. Σήμερα σώζεται η εκκλησία με τοιχογραφίες του 14ου αιώνα και ερείπια κελιών. Ένα άλλο μετόχι είναι των Ξερών Ξύλων στην περιοχή του Μεραμβέλλου. Ιδρύθηκε κατά τα πρώτα χρόνια της Τουρκικής κατάκτησης. Άλλα μετόχια είναι: α) Λαζαρέτο στο Παρθένι, β) του Μερθιώτη, γ) του Καπέλλα κοντά στο Ρουκάνι, δ) του Μουσταφά Μπέη, στο Βαθύπετρο Αρχανών και ε) τα Ριμάμπελα. Επίσης η Μονή είχε μετόχι στο Αϊδίνιο της Μ. Ασίας. Άγνωστο το πώς και πότε το απέκτησε η Μονή. Από εκεί ήρθε ο Μοναχός Νεόφυτος που ανοικοδόμησε την Μονή μετά την σφαγή των Πατέρων το 1821. Το μετόχι αυτό ήταν χάνι μέσα στη πόλη με ναό του Αγίου Γεωργίου. Τη φροντίδα και τη διαχείρηση του είχαν αναλάβει μοναχοί του Επανωσήφη. Η διατήρηση του μετοχίου αυτού φανερώνει πως η φήμη της Μονής Επανωσήφη είχε ξεπεράσει τα όρια της Κρήτης. Το μετόχι διαλύθηκε το 1882. Ένα τελευταίο μετόχι της Μονής ήταν αυτό στο Μεσοχωριό, με εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνος, στο οποίο έμενε επιστάτης Μοναχός του Επανωσήφη.

Όπως φαίνεται από το Αρχείο της Δημογεροντίας Ηρακλείου η Μονή διέθετε μεγάλη περιουσία όχι μόνο στο Νομό Ηρακλείου, αλλά και στην Ιεράπετρα, στο Μεραμβέλλο, στη Βιάννο και στο Οροπέδιο Λασιθίου.

Η προσφορά της Μονής Επανωσήφη είναι ανυπολόγιστη. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η σημερινή Ανωτέρα Εκκλησιαστική Σχολή Κρήτης, το Ορφανοτροφείο και το κτίριο που στεγάζεται ο Ρ\Σ της Ι. Αρχιεπισκοπής Κρήτης κτίστηκαν σε οικόπεδο της Μονής και με δικά της έξοδα. Το Πνευματικό κέντρο της Ι. Α. Κρήτης κτίστηκε δι’ εξόδων της Μονής. Το Γηροκομείο στον Άγ. Ιωάννη, σε προάστειο του Ηρακλείου, το ξεκίνησε ο εκ των αδελφών της Μονής μακαριστός Παΐσιος Χουδετσανάκης. Επίσης βοήθησε σημαντικά στην ανέγερση του Μητροπολιτικού Ναού του Αγίου Μηνά και των κτιρίων της Αρχιεπισκοπής.

Πνευματικό ανάστημα της Μονής ήταν ο πρώτος Αρχιεπίσκοπος Κρήτης Ευγένιος Ψαλλιδάκης, ο οποίος την ευεργέτησε πολλαπλώς και στην οποία ήταν δια βίου ευγνώμων. Σήμερα στη Μονή βρίσκονται αρκετά προσωπικά του είδη και άμφια. Επίσης έχει κτισθεί παρεκκλήσιο στον αύλειο χώρο της Μονής επ’ ονόματι του αγίου Ευγενίου και εις μνήμην του αοιδίμου Αρχιεπισκόπου. Στη Μονή έζησε κατά τα τελευταία έτη και ο μακαριστός Μοναχός Γαβριήλ Μαμουγιώργης, άριστος καλλιγράφος και μουσικός, ο οποίος δια των ταλάντων που τον πλούτησε ο Θεός έκαμε ευρύτερα γνωστό το όνομα του Επανωσήφη. Χιλιάδες είναι οι Εκκλησίες και τα σπίτια στα οποία βρίσκονται τα καλλιγραφικά του αριστουργήματα, λειτουργικές φυλλάδες και θαυμάσιες εικόνες.

Στην Εκκλησία της Κρήτης δύο Μητροπολίτες που ξεκίνησαν από τη Μονή Επανωσήφη δίδουν με τη ζωή και το έργο τους ένα δυνατό παρόν, ο Μητροπολίτης

Πέτρας & Χερρονήσου Νεκτάριος και ο Μητροπολίτης Ιεραπύτνης & Σητείας Ευγένιος. Επίσης στο εξωτερικό, στη μακρινή ήπειρο της Αμερικής ένας Επίσκοπος αδελφός της Μονής προσφέρει την εκκλησιαστική του διακονία στους Έλληνες της διασποράς ο Επίσκοπος Ολύμπου Άνθιμος.

Σήμερα η Μονή έχει εγγεγραμένους 40 Μοναχούς από τους οποίους οι 25 ζούν μόνιμα. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μεγάλη προσεύλεση νέων μορφωμένων Μοναχών. Το Μοναστήρι μας έχει αρκετούς Θεολόγους, μερικοί εξ αυτών με ευρύτερες σπουδές στο εξωτερικό και πολλοί νέοι Μοναχοί σπουδάζουν τώρα την ιερή επιστήμη της Θεολογίας.

Η Μονή Επανωσήφη πανηγυρίζει δύο φορές το χρόνο. Την 23^{η} Απριλίου μνήμη του μαρτυρίου του Αγίου Γεωργίου και την 3^{η} Νοεμβρίου την ανακομιδή των Ιερών Λειψάνων του Αγίου Γεωργίου, με τη συμμετοχή πλήθους προσκυνητών.

Επίσης φυλάσσει αρκετά τεμάχια ιερών λειψάνων όπως του Αγίου Γεωργίου, της Αγίας Αικατερίνης, του Ιερού Χρυσοστόμου, του Αγίου Νεκταρίου, του Αγίου Μεθοδίου του Κρητός κ.α.

Στη Μονή υπάρχει Εκκλησιαστικό σκευοφυλάκιο με ιερά κειμήλια της πίστεως και της Πατρίδας μας, όπως ιερές εικόνες, άμφια, χειρόγραφα κ.α.